

„Sem csellel, sem erővel!”*

A komáromi erőrendszer újjászületése aXXI. században

„Világszerte híres Rév-Komárom vára,
Minden magyar ember büszkén tekint rája.
Magyarok Istene örökdik felette;
A gonosz ellenség soha be nem vette!”
(Komáromi Kalendárium)

Dicső, de egyben terhes építészeti örökséget hagyott hátra a múlt Komárom városának, az évszázadokon át bevehetetlen hatalmas erőrendszerét.

Ezt az egyedülálló építményt nevezték a *Duna Gibraltárjának* is, mivel a két oldalról vízzel védett vár – a híres tengeri erősséghez hasonlóan – szinte bevehetetlen volt. Becsületét az évszázadok során semmiféle sorsfordulat nem tépázta meg. Az erődöt soha nem tudta ellenséges hadsereg elfoglalni – sem a XVI. századi török időkben, sem az 1848/49-es forradalom és szabadságharc alatt. E dicső múlt jelképe az Újvár északnyugati bástyájának védangyala, a Kőszűz, aki büszkén kiálltja az ellenség felé: „*Nec arte, nec Marte!*”, azaz „*Sem csellel, sem erővel!*”. E szavakkal adja tudtára mindenkinek, hogy hiábavaló minden erőlködés, Komárom nagy múltú vára bevehetetlen, s képes magát megvédeni minden ellenséges fortély és támadás ellen.

A Duna és a Vág összefolyásánál fekvő Komárom vára egyidős a honfoglalással. Létrejöttét először Anonymus említi: „*Árpád vezér egész Pannónia meghódítása után hűséges szolgálatáért nagy földet adott (Ketelnek)... a Duna mellett ott, ahol a Vág beletorkollik. Itt utóbb Ketel fia, Alaptolma várat épített, és azt Komáromnak nevezte.*”

A komáromi vár évszázadokon keresztül a királyok kedvelt tartózkodási helye volt. IV. Béla hosszabb ideig tartózkodott Komáromban, s 1265. április 1-jén a településnek „*királyi város*” (*regis civitatis*) kiváltságlevelet adományozott. Albert király özvegye, *Erzsébet királyné* a komáromi várban szülte meg fiát, aki V. (*postumus*) *Lászlóként* vált ismertté.

A reneszánsz kor

A komáromi vár fénykorát *Mátyás* uralkodása alatt élte. *Mátyás* király 1465-ben járt először Komáromban, a csehek elleni hadjárata során itt kelt át a Dunán. Valószínű, hogy a királyt megragadta e táj szépsége, s ekkor figyelte fel a várra. Itáliából hozatta a legkitűnőbb művészeket, mestereket. Építészek, szobrászok, festők, kőfaragók, ácsok kitűnő munkájukkal a vár udvarán nagyméretű reneszánsz palotákat emeltek. Bolthajtásos, nyitott, tágas termeket alakítottak ki. Antonio Bonfini (a király történetírója) a komáromi várat *Mátyás* király legjelentősebb építményei közé sorolta: „*Miképp emlékezem meg azokról a nagyszerű templomokról és palotákról, amiket Budán, Székesfehérvárott, Visegrádon, Komáromban és egyéb helyeken emeltél? Hogyan mondjam el, mennyire gyönyörködöl a kitűnő épületekben, kiváltképpen azokban, amelyek a régi mintákat utánozzák?...*” A visszaemlékezések szerint *Mátyás* király a felesége iránti szerelemből fogott hozzá mindehhez, aki hazájának gyönyörűségei utáni vágyakozásával vette rá férjét, hogy Itália szépségeit oly sok létesítménnyel igyekezzen utánozni. Úgyhogy a király, aki maga is szerette a nagyszerű műveket és létesítményeket, pompás építményeivel éppúgy híressé akarta tenni Magyarországot, mint dicső tetteivel.

Mátyás király gyakran és szívesen tartózkodott a komáromi várban. Kastélya, vadaskertje volt itt, s ugyancsak Antonio Bonfinitől értesülünk arról, hogy a révben állomásozott a királyi sétahajó: „*Kissé odább, a sziget szegletében, a nagy területen épült Komárom vára látható. Tágas udvarain nagy méretű paloták emelkednek, mindenhol roppant költséggel készült, gerendázatos mennyezettel. Itt állomásozik a Bucentaurus nevű hajó, berendezése palotaszerű: elejétől végig ebédlő, alvó – és társalkodótermek sora húzódik rajta végig, külön a nők, külön a férfiak számára.*” Corvin *Mátyás* 1489 márciusában járt utoljára Komáromban. A király halála után özvegye, *Beatrix királyné* Komáromban töltötte gyásznapjait.

* A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus által 2008-ban kiírt „*Lakóhelyem reneszánsza*” pályázaton I. díjat nyert pályamunka. (Szerk.)

A török időkben

Az évek során elszenvedett rengeteg csapás: ostromok, árvizek, földrengések, tűzvészek, de főként a vár időszakonkénti átépítése és bővítése, Mátyás király impozáns reneszánsz palotáját megsemmisítette.

Am a vár az évszázadok múlva sem veszített jelentőségéből, évről évre bővítették. Erre főképp akkor volt szükség, amikor a mohácsi csatavész követően a vár a három részre szakadt országnak pont azon a helyén állt, ahol a török hódoltság és a királyi Magyarország területe találkozott. Ezért 1544-ben *I. Ferdinánd* elrendelte a komáromi vár központi erődde (citadellává) való átépítését. Mátyás király egykori reneszánsz palotájának helyén ezzel kezdetét vette az ország egyik legnagyobb erődjének megépítése. 1557-ben befejeződött a kor hadászati követelményeinek megfelelő, vízesárokkel, földsáncokkal körülvett, ágyúöntő műhellyel és löpormalommal ellátott erőd, az ún. *Öregvár* felépítése. III. Ferdinánd uralkodása alatt 1663-ban elkezdődött és I. Lipót császár uralkodása idején 1673-ra felépült az ún. *Újvár*, amely lényegében az Öregvár elővédje. Az erődöt úgy alakították ki, hogy megközelíthetetlen és nehezen ostromolható legyen. Ezt páratlan vastagságú és magasságú bástyáival, valamint a minden oldalról körülvevő széles folyók segítségével érték el.

Az erőd létrejötte szorosan összefüggött a XVI. századi törökellenes harcokkal, további fejlődése pedig a XIX. századi napóleoni háborúkkal. 1809-ben *I. Ferenc császár* egész udvarával Komáromba menekült a Bécsét elfoglaló Napóleon seregei elől. Ekkor rendelte el, hogy a komáromi erődöt a Monarchia legerősebb támaszpontjává kell átalakítani, hogy akár 200 ezer katoná befogadására is alkalmas legyen. 1810-ben elkezdődött a vár hatalmas erődrendszerre való átalakítása. Az Újvárat hatalmas koronás bástyalánccá építették át. Az Öreg- és Újvár belső építményeit lebontották, helyükön megépült a *Kaszárnya*, a *Parancsnoki épület*, valamint a *Lőszerraktár*. Az 1948/49-es események azonban közbeszóltak és egy időre leálltak az építési munkálatok.

A függetlenségi harcok idején

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején élte a vár történetének dicső korszakát. Mind az osztrákok, mind a magyarok tisztában voltak a komáromi vár stratégiai jelentőségével. Mindkét fél tudta, hogy akié Komárom, az az úr Pest-Buda és Bécs között. Ez idő alatt a Monarchia legnagyobb erősségét többen (pl. Mertz Frigyes altábornagy) megkísérelték csellel osztrák kézre juttatni, de ez nem sikerült nekik.

Az osztrákok 1848 december végén érkeztek meg Komárom alá. A várat 1849 februárjától három oldalról vették ostromgyűrűbe. Az osztrák hadsereg március 17-től kezdve éjjel-nappal lövette a várost, és mindent megtett azért, hogy a várat bevegye. A több mint egy hónapig tartó kíméletlen bombázás hiábavalónak bizonyult. Komárom vára bevehetetlenül állt a honvédsereg oldalán. A mindenfelől ostromolt várat végül is a dicsőséges tavaszi hadjárat során április 26-án sikerült felmentenie a magyar honvédseregnek. Welden tábornagy a híres komáromi csata után beismerte, hogy „*ha Komáromot a kezünkben tudhattuk volna, akkor lehetővé vált volna Magyarország meghódítása vagy legalább megkönnyíthette volna ezt...*” Komárom vára a szabadságharc alatt mindvégig bevehetetlenül állt a honvédsereg oldalán. Klapka György (1812–1892) honvédtábornok hetekkel a világoi fegyverletétel után is tartotta a várat, egyezkedésre kényszerítette az ellenséget. Már csak a komáromi vár fokán lengedezett a nemzeti lobogó, csak Komárom jelentette a hazát. Ekkor mondta ki Klapka György tábornok azt a híres kijelentését, hogy „*Legyen Komárom a magyarok Mekkája*”. A hős várparancsnok tiszteletére komponálta az ostrom idején Egressy Béni zeneszerző, aki akkor a komáromi védősereg zenekarának karnagya volt a Klapka-induló, amelyhez később Thaly Kálmán írt szöveget. Klapka György neve annyira összefonódott Komárommal, hogy a város közössége szobrot emeltetett a bátor honvédtábornok emlékére, s tiszteletére naponta kétszer a városháza tűztornyának kinyíló ablakában megjelenik egy 1848/49-es huszár, amely szájához emeli trombitáját és felhangzik a Klapka-induló.

Az 1848/49-es szabadságharc leverése után tovább folytatódott a komáromi erődrendszer építése. Először a harcok során megrongálódott részeket javították ki, később újjakkal bővítették. Helyreállították a Csillag Erődöt, valamint a Vág-Dunai hídfőt, majd felépítették a Monostori Erődöt és az Igmándi Erődöt. Ezzel 1877-re teljessé vált a komáromi erődítményrendszer, amely az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb és legjelentősebb hadi építményévé vált.

Amióta a Dunán meghúzott országhatár (1919) két részre osztotta Komárom városát, a komáromi erődrendszer két ország fennhatósága alá került. Az erődrendszer magva az úgynevezett központi erőd, amely az *Öreg- és Újvárból* áll, valamint a *Vág-Dunai hídfő* és a többi bástyát magába foglaló *Nádor-*

vonat Révkomárom (Szlovákia) tulajdonává vált, a *Monostori*, a *Csillag* és az *Igmándi Erőd* pedig Komáromhoz (Magyarország) tartozik.

A hidegháború éveiben a komáromi erőd a határ mindkét oldalán katonai célokot szolgált. A magyar oldalon levő Monostori Erőd 1945–1991 között szovjet fegyverraktárként működött, a szlovák oldalon található központi erőd 1968–1992 között a szovjet hadsereg laktanyája volt, ezt követően tíz éven keresztül a szlovák hadsereg kaszárnyaként használta.

Napjainkban

A XXI. századra a hatalmas erődrendszer végleg elvesztette hadászati jelentőségét és csaknem 500 évnyi katonai használat után Komárom–Révkomárom városának jelentős hadtörténelmi és építészeti örökségévé vált. A komáromi erődítményrendszer az erődépítészeti kiemelkedő alkotása, mivel az ólasz stílustól kezdődően az újporossal bezárólag több fejlődési korszak követhető rajta nyomon, így az emberi alkotóképesség egyedülálló példája. Az évek során a szakszerűtlen kihasználás és karbantartás hiányában az erőd állapota egyre romlott. Az egykor erővel, csellszövéssel egyaránt bevehetetlen építmény napjainkban újra harcot vív – a fennmaradásáért és újrashasznosításáért küzd.

Az erődrendszer felújítását illetően Komárom városa lépett először. A szovjet hadsereg 1991-es kivonulását követően a *Monostori Erőd* állami kezelésbe került. 1992–1996 között megtörtént az erőd veszélyes anyagoktól való mentesítése. Ezt követően megnyitotta kapuit a látogatók előtt, s mára már a katonai hagyományörzés legjelentősebb magyarországi központjává vált.

2000. január 1-je fontos dátum az erőd életében. Ekkor alapították meg a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Hadügyminisztérium, a Kincstári Vagyoni Igazgatóság, Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata, valamint Komárom Város Önkormányzata összefogásával a *Monostori Erőd Hadkultúra Központ Műemlékhelyreállító, Ingatlanfenntartó és -hasznosító Közhasznú Társaság*ot, amely jelenleg mindhárom (Monostori, Csillag, Igmándi) erőd kezelését végzi.

A Monostori Erődben évente 20-40 saját rendezvényt szerveznek (kiállításokat, alkotótáborokat, konferenciákat, stb.). 2000 óta tekinthető meg a Hadtörténelmi Múzeum állandó kiállítása „*Várak, Erődök, Vitézek*” címmel. 2002 óta működik itt a Kenyér-múzeum. 2003-ban a Sütőipari Emléktár anyagából állandó kiállításként megnyílt a „*Komisz kenyér, a kenyér szerepe a civil és a katonai életben*” című, valamint a „*Hír, hagyományos sütőipari termékek*” című kiállítás, ahol a kenyérsütés és a pék szakma fejlődését mutatják be az Osztrák-Magyar Monarchia idejétől napjainkig. Ez az egyedülálló gyűjtemény az erődnek abban a szárnyában található, ahol az egykori katonai pékség működött, mint Magyarország első kenyérgyára. Az épületrész további rekonstrukciója folyamatos. Az erődben 2003 óta *Haditechnikai park* működik, ahol harci gépek, tankok, autók stb. tekinthetők meg.

A Monostori Erőd Hadkultúra Központ Nonprofit Kft. minden lehetőséget kihasznál annak érdekében, hogy az erőd fejlesztése folyamatos legyen, pl. 14 millió forintot szerzett pályázat útján a Nemzeti Kulturális Alaptól a Monostori Erőd lökötő termének helyreállítására. A múlt században az erőd U-alakú épületrészében a tüzéreket falfestmények segítségével oktatták. Az 1925-ből származó katonákat, fegyvereket, löszereket, a helyes célzást ábrázoló képeket évekig tartó munka során az Antiquon restaurátor-műhely munkatársai újították fel. A lökötőtérmet 2007. szeptember 15-én avatták fel egy nemzetközi konferencia keretében, melyet az újkori erődök idegenforgalmi hasznosításáról rendeztek.

A jövő tervei

Az erőd évi látogatottsága csaknem 100 ezres, amit 2013-ra 400-500 ezresre szeretnének emelni. Ezt akkor sikerülne elérni, ha megvalósulnának a Monostori Erőd jövőbeli hasznosításával kapcsolatos nagyszabású tervek. Az Európai Unió és az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretén belül a magyar kormány az 1095/2007. (XII.5) határozatával 2007 novemberében a kiemelt projektek közé sorolta a Monostori Erőd Euroregionális Kulturális és Turisztikai Központ Külső Látogatóközpont projektjavaslatát, amit továbbfejlesztésre javasolt.

A beruházás során az erőd területén található két laktanya egyikéből 89 férőhelyes vendégház kialakítását tervezték, a másikban pedig Külső Látogatóközpontot hoztak volna létre, amelyben éttermet, kerékpáros bázist, térségi és regionális információs pontokat, valamint multifunkcionális irodákat alakítottak volna ki. A 2 milliárd forintot meghaladó projektet az Európai Unió Strukturális Alapja is támogatta a teljes összeg 85%-ával, ebből a tervezett önrészt a tulajdoni hányad arányában a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Hadtörténelmi Múzeum és Komárom Város Önkormányzata biztosította volna. A műemlék felújítása révén közel 3600 négyzetméternyi épület újult volna meg. 2009-ben

azonban a gazdasági válság miatt a kormány március 4-ki ülésén visszavonta 13 kiemelt projekt korábban megítélt uniós támogatását 30 milliárd forint értékben. Többek közt törölte a komáromi Monostori Erőd Euroregionális Kulturális és Turisztikai Központ megvalósítását is.

A Csillag Erőd 2004-ben került a Monostori Erőd Hadkultúra Kht. kezelésébe. 2005–2007 között megtörtént az erőd lőszermentesítése, a lödombok cserje- és bozótirtása, valamint az építmény és a belső zöldterület geodéziai és építészeti felmérése.

A Csillag Erőd területén Nemzetközi Művészeti Központ kialakítását tervezik, ahol egész évben folyamatos, aktív alkotó munka fog folyni. Az erőd hasznosítását a 2007-ben lezárult „Erődök ébredése” című Interreg III/A nemzetközi projekt nyertes tervpályázata alapján szeretnék megvalósítani két fiatal budapesti építész, Kalmár László és Zsuffa Zsolt elképzelése szerint. Az erőd főépületében a szellemi élet központját szeretnék kialakítani, amely az alkotó folyamatoknak és a művek bemutatásának egyaránt helyet adna. A főépület helyiségeiben festő- és szobrász műtermeket, zenekari próbatermeket hoznak majd létre, hogy a művészek zavartalanul alkothassanak. A kiállítótermek, pódiumok pedig lehetővé teszik nemzetközi jelentőségű, különböző témájú konferenciák, alkotótáborok, fesztiválok megrendezését is. A főbejárat közelében étteremmel, kávézóval, valamint az alkotókat és a látogatókat is befogadó szálláshelyekkel egészítik ki az erődöt.

A Csillag Erőd kertjét állandó szabadtéri kiállítóterként, szoborparkként kívánják hasznosítani, melynek folyamatosan bővülő gyűjteményét az itt dolgozó művészek alkotásai fogják gazdagítani. Az erőd körüli vízesárok csónakázó tóként megújulva várja majd az ide látogatókat. A Nemzetközi Művészeti Központ létrehozásával a Csillag Erőd a bentlakásos nemzetközi alkotótelepek hálózatához szeretne csatlakozni.

Az Igmándi Erőd 1965-től a komáromi Klapka György Múzeum római kori kőtáraként működik, ahol a Szőny alatt fekvő római kori Brigetio városából származó kőfaragványok, feliratok, sírkövek, szarkofágok és oltárkövek kerülnek bemutatásra. Mióta a Monostori Erőd Hadkultúra Központ Non-profit Kht. az Igmándi Erőd kezelését végzi, jövőbeni hasznosítására két változat merült fel: vagy a Limes Romanus állomásaként működne vagy huszármúzeumot létesítenének területén. Az erőd hasznosítási koncepciójának elkészítése várhatóan 2009-ben megkezdődik és remélhetőleg 2010 tavaszára elkészül.

Révkomáromban legelőször az erődrendszert alkotó bástyák felújítása kezdődött meg. A második világháború után ezeket különböző állami vállalatok raktáraként, műhelyekként használták, de karbantartásukat elhanyagolták. Komoly előrelépést jelentett, amikor 1976-ban megalakult a Járási Műemlékvédelmi Hivatal, amely elrendelte a felújítások előkészítését. A Vág-vonal VI. bástyája mindmáig az egyetlen teljesen felújított védmű, amelynek revitalizációját 1982-ben kezdték el. A szépen sikerült felújítás után lapidáriumot helyeztek el benne, ahol Pannónia területéről származó, az I–IV. századból való eredeti és másolt római köemlékekben gyönyörködhet az ide látogató. A megfelelő hasznosításért 1995-ben elnyerte az *Europa Nostra* díjat-Európa kulturális örökségének védelméért és kulturális, társadalmi célú felhasználásáért.

Jelenleg a révkomáromi erődrendszer bástyáinak többségét vállalkozók használják. A közelmúltban magántőke bevonásával megtörtént az I. bástya Pozsonyi-kapujának felújítása is, mégpedig úgy, hogy a tulajdonos az önkormányzat maradt, a beruházó a munkálatok fejében hosszútávra bérbe vette az ingatlant.

Az új évezred nagy kihívás elé állította Révkomárom városát. Ekkor került ugyanis az érdeklődés középpontjába a Mátyás király reneszánsz palotája helyén található ún. központi erőd felújításának és újrahasznosításának gondolata.

A Szlovák Köztársaság Központi Műemlékének Jegyzékén szereplő központi erődöt Révkomárom Város Önkormányzata 2003-ban vásárolta meg a szlovák államtól. Ezt követően elkezdődött az erőd hasznosítási lehetőségeinek elemzése. Miután a szlovák hadserereg távozott a területről, a központi erőd objektumainak hasznosítása a katonai jellegből fokozatosan polgárvá változott, e fontos kritérium figyelembevételével a városvezetés igyekezett olyan új, megfelelő megoldást találni, amely életképes és attraktív a lakosság körében.

Mivel az erőd műemlékkénti felújítása megvalósíthatatlan (a számítások szerint kb. négy milliárd forintba kerülne), s korunkban az erőd csupán „kiállítóhelyként” való üzemeltetése nem kifizetődő, Révkomárom Város Önkormányzata úgy döntött, hogy az erődrendszert úgy kívánja hasznosítani, hogy az szervesen beépüljön a város és polgárainak életébe. Azt, hogy erre a lakosság körében is igény van, jól mutatja az évente megrendezésre kerülő „*Öregvár Napok*” elnevezésű rendezvény látogatott-

sága is, amely lehetőséget nyújt az érdeklődőknek az Öregvár ingyenes megtekintésére. Ilyenkor egész napos kulturális programokkal és kézműves foglalkozásokkal szórakoztatják az ide látogatókat.

Egy ilyen hatalmas és értékes komplexum sikeres jövőbeni hasznosítása attól függ, hogy milyen és mennyi új funkciót sikerül találni és elhelyezni helyiségeiben.

A központi erőd életre keltése sem műszakilag, sem technológiailag nem igényes, de hatalmas méretének köszönhetően nagyon magas felújítási költségekkel kell számolni. Ezért az erőd felújítását legalkalmassabb több beruházó összefogásával elvégezni. A fejlesztési tervek finanszírozása részben Révkomárom városa, részben az állam támogatási programja, valamint az Európai Unió Strukturális Alapja segítségével történik. 2004-ben a PHARE ECOSOC program keretén belül elkészült *A Komáromi Öregvár és Újvár hasznosítási lehetőségeinek elemzése – akcióterv kidolgozása* c. tanulmány, mely különféle funkciókat helyez el az erőd egyes objektumaiban.

Az erődrendszer hatalmas alapterülete miatt a város képtelen a revitalizációra, ezért élt a lehetőséggel, hogy ún. eufundok és állami dotációk útján jusson támogatáshoz, pl. a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának „*Újítsuk fel házunkat*” programja támogatásával 2006-ban elkezdődött az Újvár egykori löszerraktárának és a mellette található kazamatáknak a felújítása. A volt löszerraktár épülete 2007 májusától *Idegenforgalmi Tájékoztató Központ*ként működik, s az erőd-túra első állomása. 2008 márciusában a Komáromi Városi Hivatal Műemlékkezeltési Osztálya a volt löszerraktár épületében rendezte meg „*Az erődrendszerek hasznosításának lehetőségei a XXI. században*” témájú nemzetközi konferenciát. A találkozó befejezését követően megnyitották az erődrendszer történetét bemutató háromnyelvű kiállítást, amelyet az ide látogató turisták előzetes bejelentkezés alapján tekinthetnek meg. Ezzel hivatalosan is elkezdődött a központi erőd felújításának első szakasza.

Révkomárom városa még 2007-ben elnyerte a Szlovák Kulturális Minisztérium támogatását az Öregvár főbejáratának az 1550-ból származó *Ferdinánd-kapunak* a felújítására vonatkozó tervdokumentáció elkészítésére. A restaurálási terv kidolgozását követően a konkrét megvalósításra Révkomárom városa a Szlovák Kulturális Minisztérium „*Újítsuk fel házunkat*” elnevezésű programjára pályázott. A kulturális minisztérium alapjából 35 ezer eurót nyert a város a műemlék felújítására. Révkomárom is támogatta a projektet, 5 százalékos, azaz 2177 eurónyi önrésszel járult hozzá a város legrégebbi faragott köemlékének restaurálásához, amelyet 2009 decemberében ünnepélyes keterek között adtak át. A felújítás érdekessége, hogy nemcsak a kaput, hanem a fölötte található emléktábla feliratát is helyreállították, azon jól látható az a dombormű is, amely a Habsburg-család címerét ábrázolja. A Ferdinánd-kapu restaurálása egy újabb lépés az erődrendszer helyreállításának hosszú folyamatában. Ezzel egyidőben a kapu előtt és az Öregvár udvarán régészeti kutatás zajlott, amelynek költségeit szintén a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma „*Újítsuk fel házunkat*” alapjának 40 ezer eurós támogatásából, valamint a városi költségvetés 4473 eurós önrészből fedezték. E projekt részeként építéstörténeti kutatást is végeztek az erődben. A közeljövőben az Öregvár infrastruktúrájának kiépítésére fogják helyezni a hangsúlyt, ugyanis ezt követően kedvezőbb lehetőségek nyílnak majd különböző rendezvények szervezésére az Öregvár területén.

Ehhez a felújítási folyamathoz szorosan kötődik az Öregvár területén lévő központi erőd revitalizációjának tervezete, amelynek elkészítését Révkomárom város Önkormányzata Makovecz Imre, Kosuth-díjas építészre bízta, aki 20 fős csapatával az erőd állapotát még 2005-ben felmérte. Az Öregvár hasznosítási tervét a város az Európai Unió INTERREG III/A „*Erődök ébredése*” elnevezésű nemzetközi pályázaton elnyert 23 millió forintnak megfelelő összegből finanszírozta. Makovecz Imre az Öregvár területén az egykor létezett középkori történelmi városrészt kívánja feléleszteni. Mivel jelenleg az Öregvár belső udvara teljesen üres, olyan funkciójú építményeket tervezett erre a területre, amelyek segítik, hogy a vár feléledjen. Az építés ezen elképzelését megerősítették a korabeli középkori metszetek és rajzok, amelyek azt mutatják, hogy a XV–XVI. században sűrűn be volt építve a várudvar. Makovecz Imre a vár udvarán egy zegzugos, romantikus városnegyedet képzelt el. A fejlesztés két irányban fog haladni. A meglévő erődfalak alatti kb. 11 000 m² terület felújítása és hasznosítása, illetve a várudvar beépítése új épületekkel.

Makovecz megálmodott kisvárosában a neoközépkori sorházak között felépül majd egy templom és egy torony is, amelyet a „*Múlt és Jövő Tornyának*” nevezett el. Az épületek belsejét különböző funkciók ellátására szolgáló helyiségek töltik majd ki, ahol múzeum, éttermek, raktárak és passzázsozok kaphatnak helyet. A revitalizációs tervben szerepel lakóházak, szállodák, panziók, üzletek kialakítása is, s minden, ami lehetővé teszi, hogy az emberek a vár területére naponta bejárjanak. Az Öregvár így szervezés részévé válhat az egész város életének. A tervek szerint a terület kb. 20 000 négyzetméternyi új be-

építést fog tartalmazni, a földszinten üzleteket, szolgáltató és kereskedelmi épületeket, a felsőbb szinten pedig lakásokat alakítanak majd ki. Az elrendezési tervet Makovecz Imre készítette el.

A rekonstrukció hoszú távon az Újvár és a város közötti egységes kapcsolat kiépítésével fejeződik be. Az új városrész közvetlenül a belvároshoz fog kapcsolódni, felszámolva a városközpontozathoz tartozó terület eddigi kihasználatlanságát. Az Öregvár és az Újvár között vissza szeretnék állítani az egykori, mára már betemetett vízesárkot, ezáltal az Újvár felől hídon át lehet majd bejutni az új városnegyedbe. A gépkocsiforgalmat a várból teljesen kizárják. A Duna és a város felőli oldalon parkolókat alakítanak ki.

Egy ilyen terv gyakorlatban való megvalósítása rendkívül igényes és költséges. Örömteli, hogy ezeket az elképzeléseket a polgármesterek mind a szlovák, mind a magyar oldalon támogatják. Ugyanakkor szükség van a Szlovák Műemlékvédelmi Hivatal, a magyar és a szlovák kormány, valamint az Európai Unió támogatására is. Rövid időn belül egy csodálatos nemzetközi együttműködés bontakozhat ki.

Útban a Világörökség felé

A két ország területén elhelyezkedő erőrendszer máig a hadiobjektumok páratlan együttesének számít, sőt jelentősége Szlovákia és Magyarország határain is túlmutat. A Magyarország területén található erőrendszer részei 2000 óta, a szlovák oldalon található részek pedig 2002 óta szerepelnek a Világörökség Várományosi (Tentatív) Listáján.

Szlovákia és Magyarország 2007. január 26-án közösen terjesztette fel a két ország területén lévő komáromi erőrendszert az Unesco Kulturális Világörökségének Jegyzékére. A pályázat pozitív elbírálása érdekében 2008 márciusában a magyar parlament elnöke, Szili Katalin és szlovák kollégája, Pavol Paška, összefogtak és közös levelet küldtek a Világörökség franciaországi központjának, amelyben támogatásukat fejezték ki, hogy az erőrendszer felkerüljön a világörökségi jegyzékre. 2008 nyarán a magyar és a szlovák fél kénytelen volt visszavonni a világörökségi jelölést, miután a nem hivatalos információk szerint kiszivárgott, hogy elutasító döntésre lehet számítani. Ennek ellenére tervüket nem adják fel. A közeljövőben újra fogják jelöltetni a komáromi erőrendszert, oly módon, hogy hozzá több, az egykori Osztrák-Magyar Monarchia területén található erőd is csatlakozzon. Jelenleg folyamatban van egy új, többszereplős, nemzetközi sorozatjelölés formájában való ismételt felterjesztés kidolgozása, amely I. Ferenc József császár híres „*Viribus unitis*”, azaz *Egyesült erővel* jelszava alapján történik. Ez a sorozathelyszín képes lesz bemutatni az egykori birodalom területén található közös katonai örökséget.

Ez nem is lehet másképp, hiszen 2004 májusától mindkét ország jövőjét az Európai Unió teljes jogú tagjaként alakítja. Az egyesült Európában azoknak a nemzeteknek, amelyeknek közös kulturális hagyományaik vannak, érdekük lesz értékeik közös és kölcsönös felvállalása. Különösen a jelenkorban aktuális ez, mivel a 2008-as évet „*A kulturák közötti párbeszéd európai évének*” nyilvánította az Európai Unió. E kezdeményezés arra buzdítja tagállamainak polgárait, hogy használják ki az európai kulturális örökségből származó előnyöket és tanuljanak egymás hagyányaiból.

Mindkét ország műemlékvédelmi szervezeteinek közös álma e monumentális műemlék megőrzése, felújítása és a nagyközönségnek való bemutatása. A revitalizáció végső célja egy olyan két ország területén elhelyezkedő, de történelmileg és földrajzilag összetartozó kulturális-idegenforgalmi látványosság kialakítása, amely nemzetek feletti összeurópai jelentőséggel bír. Ha majd a közeljövőben a komáromiak nagyszabású terve megvalósul, s újra élet költözik ezen egyedülálló építészeti komplexum falai közé, akkor a komáromi erőrendszer valóban újjászületik és sikeres példája lehet az európai kulturális örökség megőrzésének és újrahazsnosításának.

Dr. Körtvélyesi Klaudia

Felhasznált irodalom: A komáromi Öregvár és Újvár hasznosítási lehetőségeinek elemzése – akcióterv kidolgozása. Program PHARE ECOSOC. Nec Arte Kft. Révkomárom 2005.; „*Az erődök ébredése*” c. Magyarország-Szlovákia nemzetközi projekt magyarországi részének bemutatása. 2007.; Dr. Bendé István: Egyesült erővel mégis sikerülni fog. Dunatáj 2008. 07. 25. 3. old.; *Kecskés László*: Komárom, az erődök városa. Zrínyi Katonai Kiadó. Bp. 1984.; Dr. Körtvélyesi Klaudia: „*Valő Komárom, az az úr Pest-Buda és Bécs között!*”, Komáromvár szerepe az 1849-es tavaszi hadjárat idején. Pályázati tanulmány 2009. (kézirat); *Siklósi József*: A komáromi Öregvár tervezéstörténete. Atelier, művészeti folyóirat. 2008. október 31. old.; Dr. Szénássy Zoltán: Rév-Komárom. KT Könyv- és Lapkiadó Kft. Komárom 2005.; *V. Krasznák Melitta*: Teljes szépségében pompázik a Ferdinánd-kapu. Új Szó. 2009. 12. 08. 12. old.